

III. PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

Konrad Buczkowski, Michał Wojtaszka, *Pranie pieniędzy*,
Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2001, ss.

WSTĘP

1. Prawo karne, rozumiane jako zbiór przepisów prawnych określających odpowiedzialność karną osób, należy ujmować, co najwyżej, jako jeden z wielu elementów polityki państwa odnoszącej się do szkodliwych społecznie zjawisk¹. Należy ponadto przyjąć, iż bardziej złożone szkodliwe zjawiska społeczne wymagają też bardziej złożonych instrumentów zmierzających do ich ograniczenia, przy czym znaczenie (skuteczność) instrumentów prawno-karnych, w tej sytuacji, maleje². Opisywane zjawisko w pełni odnosi się do tzw. przestępczości gospodarczej, rozumianej jako typ zabronionych zachowań człowieka, których podłożem jest działalność gospodarcza, a zatem sfera aktywności ludzkiej regulowana przez znaczną liczbę różnorodnych aktów prawnych³.

2. Zjawisko polegające na legalizacji środków majątkowych pochodzących ze źródeł nielegalnych lub ukrytych (tzw. „pranie brudnych pieniędzy”⁴) można uznać za przykład jednego z najbardziej złożonych zjawisk patologicznych w gospodarce⁵. Proceder ten stanowi pochodną przestępczości zorganizowanej o charakterze gospodarczym, z której zyski, aby móc z nich swobodnie korzystać, muszą zostać wprowadzone do legalnego obrotu.

Niewątpliwie wysoka społeczna szkodliwość tego typu zjawiska wymaga regulacji prawnych wprowadzających odpowiedzialność karną osób z nim powiązanych. Podstawową regulację, w omawianym zakresie, stanowi przepis art. 299 k.k. z 1997 r.⁶ Jego zasadniczym celem jest ochrona obrotu gospodarczego przed przejmowaniem nad nim kontroli przez organizacje przestępcze⁷. Należy jednak stwierdzić, iż wprowadzenie powołanego przepisu⁸ na grunt prawa polskiego było wynikiem nie tyle realnej szkodliwości zachowań przezeń stypizowanych, co koniecznością wynikającą z ratyfikacji przez Polskę aktów międzynarodowych w omawianym zakresie⁹. W dal-

¹ Definicja powyższa przyznaje priorytet ochronnej funkcji prawa karnego, uznając tym samym za wtórne pozostałe jego funkcje, tj. gwarancyjną i sprawiedliwościową.

² Na temat istotnej roli „niepenalnych” środków w zwalczaniu przestępczości gospodarczej szerzej pisze O. Górniok w: *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*, Warszawa 1994, s. 163 - 164.

³ Przy czym znaczną przepisy te, przede wszystkim z zakresu prawa cywilnego, handlowego oraz administracyjnego, funkcjonalnie istotnie różnią się od przepisów prawa karnego.

⁴ Za „pranie brudnych pieniędzy” znać należy proceder, przy pomocy którego ukrywa się istnienie, nielegalnie użytkowanie dochodów, nadając im pozory legalności (O. Górniok, *Przestępstwa gospodarcze*, Warszawa 2000, s. 47).

⁵ Według szacunków Międzynarodowego Funduszu Walutowego, roczna globalna suma „wypranych pieniędzy” stanowi wartość w przedziale 2 - 5% globalnego produktu krajowego brutto, tj. ok. 1 biliona USD.

⁶ Wskazany przepis odnosi się do środków majątkowych w postaci „środków płatniczych, papierów wartościowych lub innych wartości dewizowych, praw majątkowych albo mienia ruchomego lub nieruchomego”, zatem sformułowanie „pranie pieniędzy” traktować należy jako skrót. Wyczerpującą prawno-karną analizę wskazanych znamion daje O. Górniok w: *Prawo karne gospodarcze. Komentarz*, Toruń 1997, s. 40 - 41.

⁷ Por. K. Buchała [...]: *Komentarz do ustawy o ochronie obrotu gospodarczego*, Warszawa 1995, s. 83. Autorzy powołanego komentarza trafnie wskazują, iż dodatkowym przedmiotem ochrony powołanego przepisu jest również „wymiar sprawiedliwości”, z uwagi na fakt, iż „pranie pieniędzy” dotyczy czynów, które mogą udaremnić lub utrudnić stwierdzenie przestępnego pochodzenia mienia lub orzeczenia odpowiedniego środka karnego, np. przypadku rzeczy.

⁸ Podkreślić należy, iż art. 299 k.k. z 1997 r., zasadniczo jest powtórzeniem przepisu art. 5 § 1 Ustawy o ochronie obrotu gospodarczego [...] z 19 października 1994 r.

⁹ Chodzi tutaj w szczególności o następujące akty prawne: Konwencję Narodów Zjednoczonych o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi z 20.12.1988 r. (załącznik do Dz. U. z 1995 r. Nr 15, poz. 69) – tzw. Konwencję wiedeńską, Zalecenie Rady Europy z 27.06.1980 r. *przeciwko transferom i ukrywaniu środków pochodzących z przestępstw* (Nr R. 80/10), Zalecenie Rady Wspólnot Europy z 10.06.1991 r. (91/308/EWG), Zalecenia Financial Action Task Force (FATF), Konwencja Rady Europy o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa z 08.11.1990 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 53, poz. 634), Protokół Drugi do Konwencji o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich, dotyczący prania brudnych pieniędzy z 19.07.1997 r. (OJ Nr C 221).

szym ciągu bowiem „pranie brudnych pieniędzy”, w każdym niemal aspekcie, jest w Polsce zjawiskiem prawie niezbadanym¹⁰.

CZEŚĆ SPRAWOZDAWCZA

1. Zjawisko „prania brudnych pieniędzy” za przedmiot swoich badań i rozważań przyjęli **Konrad Buczkowski** i **Michał Wojtaszek** w publikacji zatytułowanej *Pranie pieniędzy*, wydanej w roku 2001 przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości¹¹. Jest to kolejna, czwarta już polska monografia na powołany temat¹².

Praca składa się z czterech zasadniczych części. W pierwszej części omówiono kwestie wprowadzające, przede wszystkim o charakterze kryminologicznym (np. potrzeba i czynności prania brudnych pieniędzy). Przedstawiono w niej ponadto dokumenty międzynarodowe dotyczące rozważanego zagadnienia, by na końcu scharakteryzować proces prania pieniędzy poprzez omówienie jego etapów i metod. W drugiej – zasadniczej – części pracy omówiono, w ramach siedmiu rozdziałów, kwestie związane z szeroko rozumianym zwalczaniem zjawiska „prania pieniędzy”. Część trzecia przedstawia stan ustawodawstwa polskiego z zakresu „prania pieniędzy”, nie tylko obecnie obowiązującego, lecz także zmienionego oraz projektowanego. W części czwartej przedstawiono wyniki autorskich badań spraw karnych odnoszących się do czynu zabronionego typizującego proceder „prania brudnych pieniędzy” z art. 5 *Ustawy o ochronie obrotu gospodarczego*.

2. Autorzy „Prania pieniędzy”, w związku z brakiem definicji legalnej pojęcia „prania brudnych pieniędzy”, wskazują na różnorodne cechy szczególne tego zjawiska. Należą do nich m.in. międzynarodowy charakter, natężenie procederu w krajach o rozwiniętej strukturze finansowej, zorganizowane działanie oraz jego dwoistość celu (po to, aby oddalić środki majątkowe od przestępstwa oraz po to, aby nadać cechy legalności (kreacji fikcyjnej podstawy) środkom majątkowym). Choć rozważania powyższe, z uwagi na trudności natury obiektywnej, nie prowadzą do zaproponowania jednolitej definicji (choćaby w aspekcie prawno-karnym) omawianego zjawiska, to wskazanie na jego istotne elementy w postaci: nadużywania rynku finansowego, zachowania wartości majątkowej środków oraz zachowanie swobody rozporządzalności tymi dobrami pozwalają już, w wystarczającym zakresie, ściślej posługiwać się wyrażeniem „pranie pieniędzy”¹³.

Przeprowadzona analiza zjawiska w sensie prawno-karnym prowadzi ponadto Autorów publikacji do ciekawego wniosku, iż „operacja prania pieniędzy jest bardzo rozbudowaną formą paserstwa, nie objętą definicją ustawową” [s. 31]¹⁴.

3. Na czynność prania brudnych pieniędzy, według modelu teoretycznego, przyjętego i rozważanego w publikacji, składają się trzy następujące zachowania (etapy):

A) Oddzielenie środków majątkowych¹⁵. Etap ten polega na, najczęściej fizycznym, oddzieleniu środków finansowych od źródła, które ma charakter nielegalny (źródło ukryte lub przestępstwo). Jest on realizowany najczęściej poprzez nieudokumentowane transakcje w postaci: przewozu gotówki lub innych dóbr, przemytu, transferów elektronicznych, transakcji kompen-

¹⁰ Brak odpowiednich regulacji prawnych decydował o braku podstawy oraz instrumentów pomocnych w naukowym zbadaniu omawianego zjawiska.

¹¹ Autorzy logicznie wywodzą słuszność przyjętego przez nich w tytule i w pracy określenia dla omawianego zjawiska, wydaje się jednak, iż używane do tej pory sformułowanie „pranie brudnych pieniędzy” powinno zostać zachowane z uwagi na powszechność jego użycia. Autor niniejszej publikacji będzie zamiennie używał określeń „pranie pieniędzy” oraz „pranie brudnych pieniędzy”. Podane w tekście głównym oraz w przypisach numery stron w nawiasach kwadratowych odnoszą się do recenzowanej publikacji.

¹² Dotychczas „praniem pieniędzy” w zakresie monograficznym zajmowali się: E. Pływaczewski (1993), J. Wójcik (1997) oraz W. Jasiński (1999).

¹³ Autorzy ostatecznie przyjmują, iż pranie brudnych pieniędzy to nadanie cech legalności środkom majątkowych pochodzących ze źródeł ukrytych lub nielegalnych [s. 21].

¹⁴ Wskazując jednocześnie, iż w obu przypadkach źródłem mienia jest inne przestępstwo, jak również nie jest wymagane skazanie za przestępstwo główne. Przy paserstwie mamy jednak do czynienia z rzeczami uzyskanymi bezpośrednio (w drodze konkretnego przestępstwa), zaś przy praniu pieniędzy kryterium to, z uwagi na trudności dowodowe, należy pominąć. W przeciwnieństwie do paserstwa, przy praniu pieniędzy trudno wskazać na konkretną szkodę i osobę pokrzywdzoną.

¹⁵ Tzw. „placement”.

sacyjnych¹⁶, nabywania papierów wartościowych o małych wartościach przez pojedyncze osoby, wymiany banknotów o niskich nominalach na większe, wymiany walut itp.).

B) Mnożenie operacji finansowych przy użyciu środków majątkowych¹⁷. Ten etap „prania brudnych pieniędzy” polega na, w miarę możliwości udokumentowanym, zwielokrotnianiu i komplikowaniu operacji finansowych środkami majątkowymi pochodzącymi z nielegalnego źródła w celu ukrycia ich pochodzenia (przerwania tzw. „ślądu pieniężnego”¹⁸). Tworzy się w ten sposób wiele transakcji („warstw”), utrudniających organom ścigania wykrycie prawdziwego pochodzenia środków majątkowych, wykorzystując najczęściej kontrolowane instytucje o wysokim poziomie obrotów finansowych (kasyna, kantory, agencje towarzyskie itp.).

C) Włączenie do legalnego obrotu środków majątkowych¹⁹. Etap ten polega na włączeniu środków majątkowych do legalnego obrotu finansowego i gospodarczego, najczęściej poprzez połączenie tych środków ze środkami legalnymi w legalnych transakcjach. „Włączenie” odbywa się np. poprzez: pożyczkę, symulowaną spekulację nieruchomościami, kontrakty z podwójnym źródłem zapłaty (zakup o niskiej wartości, a następnie sprzedaż o wysokiej wartości – z wykorzystaniem wypranych środków), kontrakty bez oficjalnej zapłaty, transfer pod pustą eksport z zewnętrzną refundacją (odwrócenie kontraktu z podwójnym źródłem zapłaty poprzez faktyczne rozporządzenie towarem o mniejszej wartości niż w oficjalnej umowie), wycenę w nadmiernej wysokości, finansowania odszkodowań kontraktowych, inwestycje bezpośrednie, gry hazardowe, zakup biżuterii i złota oraz transakcje internetowe.

4. Proceder „prania pieniędzy”, w znaczeniu ogólnym, charakteryzują trzy podstawowe cechy: brak pokrzywdzonego lub poszkodowanego w klasycznym znaczeniu (1), międzyregionalna lub międzynarodowa skala zjawiska (2) oraz występowanie czynności należących do codziennego legalnego obrotu gospodarczego (3). Cechy te zarazem stanowią główne przeszkody w zwalczaniu omawianego zjawiska.

Wszystkie czynności (metody) zwalczające zjawiska „prania brudnych pieniędzy” można podzielić, z uwagi na ich funkcje i czas ich zastosowania, na cztery następujące „etapy”:

A) Prewencja, czyli zespół czynności zapobiegających powstaniu możliwości „prania pieniędzy”. Prewencja sprowadza się do następujących czynności:

- stworzenie podmiotów rejestrujących czynności związane z omawianym procederem (najczęściej drugim i trzecim etapem „prania pieniędzy”);
- stworzenie systemu identyfikacji przez ww. podmioty klientów dokonujących ww. czynności;
- stworzenie zasad przekazywania informacji o klientach przez podmioty odpowiednim organom.

B) Zorganizowanie współpracy pomiędzy organami zaangażowanymi w zwalczanie procederu „prania pieniędzy”, a przede wszystkim – organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości a podmiotami gospodarczymi rejestrującymi czynności i klientów związanych z procederem. Ta metoda wymaga także stworzenia organu koordynującego wskazanymi działaniami²⁰. Współpraca ta winna się odbywać na poziomie instytucji oraz terytorialnym. W przypadku tej drugiej – w skali regionalnej, państwowej oraz międzynarodowej, poprzez wymianę informacji, wzajemną pomoc prawną, ekstradycję²¹. Wskazane poziomy współpracy winny być realizowane łącznie i przeinnie (np. współpraca instytucji regionalnych różnych państw).

C) Wprowadzenie ustawowych regulacji prawno-karnych, a przede wszystkim „przestępstw prania brudnych pieniędzy” (penalizacja zjawiska „prania pieniędzy”). Typizacja czynów zabronionych odnoszących się do opisywanego zjawiska powinna być dwutorowa. Z jednej strony winna ona odnosić się bezpośrednio do czynności „prania pieniędzy”, traktowanego całościowo, poprzez kazuistyczne wymienienie wszystkich czynności związanych z procederem²². Z drugiej

¹⁶ Wzajemne świadczenia np. w postaci barteru, potracenia itp.

¹⁷ Tzw. „layering” lub „piling”.

¹⁸ Tzw. „paper trail”.

¹⁹ Tzw. „integration”.

²⁰ W Polsce organem takim jest, na podstawie ustawy z dnia 16.11.2000 r., o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł, Generalny Inspektor Informacji Finansowej (art. 3 powołanej ustawy).

²¹ Jak podkreślają Autorzy, „pranie pieniędzy” ma najczęściej charakter procederu międzynarodowego [s. 118].

²² Wyrazem tej tendencji jest przepis art. 299 k.k. z 1997 r.

zaś winna ona odnosić się także do ostatniego etapu „prania pieniędzy”, tj. „włączenia” poprzez regulacje wprowadzające odpowiedzialność karną osób pośrednio związanych z tym etapem, czyli pracowników instytucji finansowych odpowiedzialnych za nadzór finansowy i prawidłową współpracę z organami ścigania²³. Autorzy podkreślają, iż ten kierunek penalizacji jest bardziej doniosły praktycznie niż poprzedni [s. 83].

D) Wprowadzenie konstrukcji prawnych umożliwiających przejmowanie na własność państwa ujawnionych i ustalonych korzyści związanych z procederem „prania pieniędzy”, np. konfiskaty lub przepadku mienia²⁴. Działalność organów wymiaru sprawiedliwości ukierunkowana na korzyści pochodzące z przestępstw, wobec mniejszej skuteczności klasycznych sankcji karnych, stanowi ważny element nowej strategii walki z przestępczością zorganizowaną²⁵.

Autorzy poruszają w tym miejscu kilka interesujących kwestii związaną z trudnościami procesowymi (dowodowymi) w omawianym zakresie. Postulują oni m.in., odnośnie ciężaru dowodowego, co do pochodzenia mienia, wprowadzenie istotnej modyfikacji podstawowej zasady procesowej *pro dubio pro reum* poprzez przeniesienie obowiązku dowodzenia na posiadacza mienia (*in dubio contra reum*)²⁶. W publikacji rozważana jest ponadto ewentualność wprowadzenia, w ramach „prania pieniędzy” odpowiedzialności karnej za zachowania nieostrożne (nieumyślne) oraz podmiotów zbiorowych, np. osób prawnych [s. 90 - 91].

5. Należy uznać, iż zdecydowana większość wymienionych powyżej postulatów i uwag znajduje odzwierciedlenie w ustawodawstwie polskim. Należy przy tym zaliczyć do tego ustawodawstwa także akty prawa międzynarodowego, których Polska jest albo ma być stroną. Jeżeli chodzi o akty wewnętrzne, to odnoszą się one przede wszystkim do prawa finansowego²⁷ (ustawy: *Prawo działalności gospodarczej*, *Ordynacja podatkowa*, *Prawo bankowe*, *Prawo o obrocie papierami wartościowymi*, *Prawo dewizowe*) oraz prawa karnego. Odnośnie prawa karnego materialnego, podstawowe znaczenie mają przepisy art. 299 k.k.²⁸ oraz art. 35 - 37 ustawy o przeciwdziałaniu [...], zaś w przypadku prawa karnego procesowego – instytucje: świadka *incognito* oraz świadka koronnego²⁹.

6. Wyniki badań przeprowadzonych przez Autorów „Prania pieniędzy” dowodzą jednak, iż polskie regulacje prawne dotyczące zwalczania omawianego procederu są „martwą literą”. W ciągu trzech lat (1995 - 1997)³⁰ polski wymiar sprawiedliwości rozpatrywał zaledwie kilkadziesiąt spraw karnych dotyczących „prania pieniędzy”. Z ogółem 54. odnotowanych spraw: 17 zakończyło się umorzeniem postępowania, w 20 odmówiono wszczęcia postępowania, 14 pozostało w toku, w 3 sporządzono akty oskarżenia, zaś w 1 sprawie wydano wyrok nieprawomocny [s. 206 i 221]. Zatem w ciągu trzech lat, w sprawach dotyczących „prania pieniędzy”, tylko **jedna** [podkreślenie moje - R.Z.] sprawa została osądzona³¹. Prowadzi to Autorów do oczywistego wniosku, iż przepis karny dotyczący omawianego zjawiska „został sformułowany w sposób uniemożliwiający jego wykorzystanie w praktyce zwalczania procederu prania pieniędzy” [s. 206].

7. W publikacji wskazano na wiele czynników obniżających skuteczność obowiązujących regulacji karno-prawnych, należą do nich, oprócz wskazanego już błędnego sformułowania prze-

²³ Wyrazem tej tendencji są przepisy art. 35, 36 i 37 ww. Ustawy o przeciwdziałaniu [...].

²⁴ W ustawodawstwie polskim występują cztery sposoby odbierania przestępcom nielegalnie uzyskanych korzyści: 1) naliczenie przez organ podatkowy 75% podatku dochodowego od dochodów z nieujawnionych źródeł przychodów (art. 30 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych); 2) orzeczenie przez sąd karny przepadku rzeczy (art. 44 i 45 k.k.); 3) zwrot korzyści majątkowej (art. 52 k.k.); 4) orzeczenie przez sąd cywilny przepadku świadczenia na rzecz Skarbu Państwa (art. 412 k.c.).

²⁵ Por. s. 12 *Prania pieniędzy*.

²⁶ W oparciu o założenie, iż milczenie osoby, posiadającej majątek, co do którego istnieje uzasadnione podejrzenie pochodzenia ze źródła nielegalnego lub ukrytego, stanowi o jej winie [s. 111]. Autorzy, na następnej stronie, proponują zarazem ściśle wymogi zastosowania omawianej zasady.

²⁷ Na s. 137 - 148 autorzy publikacji wskazują na konkretne przepisy dotyczące zwalczania procederu „prania pieniędzy” w ramach prawa finansowego.

²⁸ Na s. 164 - 176 podano wyczerpującą analizę znamion czynu zabronionego „prania pieniędzy” z art. 299 k.k. z 1997 r., a także nowelizacji tegoż przepisu [s. 194 - 196].

²⁹ Zjawisko „prania pieniędzy” stanowi bowiem modelowy przykład „przestępstwa zorganizowanego”.

³⁰ Badany okres odnosi się do obowiązywania przepisu art. 5 Ustawy o ochronie obrotu gospodarczego [...].

³¹ Wyrok dotyczył czynu z art. 5 § 1 Ustawy o ochronie obrotu gospodarczego [...].

pisów, brak merytorycznego i technicznego przygotowania organów ścigania i orzekania do rozpatrywania tego typu spraw, brak bieżącego zainteresowania tymi sprawami podmiotów finansowych (np. banków, które składały zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa), niepowoływanie przez organy ścigania i orzekania odpowiednich osób-biegłych, bardzo niska wykrywalność przestępstw gospodarczych.

Zatem, choć formalnie obowiązują prawne instrumenty, zwalczanie „prania pieniędzy” w Polsce jest zjawiskiem pozornym. Tymczasem omawiane zjawisko patologiczne ma charakter dynamiczny, co oznacza, iż powstają coraz skuteczniejsze metody prania pieniędzy i uniknięcia odpowiedzialności za ten proceder. W tej sytuacji przyszłość, w omawianym zakresie, rysuje się pesymistycznie. Istotne znaczenie będzie tutaj miała niewątpliwie Ustawa o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł, która kompletnie zacznie obowiązywać w połowie roku 2001. Zapisy ustawy są jednak tylko „martwą literą” dopóki, dopóty przygotowane merytorycznie, technicznie i finansowo osoby i instytucje, przekonane co do zasady, iż „pranie pieniędzy” jest zjawiskiem bardzo negatywnym, nie zaczną tej „martwej litery” ożywiać.

CZEŚĆ OCENNA

1. „Pranie pieniędzy” Konrada Buczkowskiego i Michała Wojtaszka, to praca oparta na przejrzystej i logicznej strukturze. Wywody Autorów są nie tylko interesujące, lecz także przekonujące. W wyniku ogromu pracy włożonej przez Autorów w omawianą publikację, jej czytelnik ma do dyspozycji, na ponad dwustu trzydziestu stronach, nie tylko zestawienie wszystkich problemów związanych z „praniem pieniędzy”, lecz także interesującą próbę ich omówienia i wyjaśnienia.

W pracy wykorzystano bardzo obszerną, odpowiednio dobraną literaturę w liczbie blisko 80 pozycji, w tym wszystkich polskich monografiach z zakresu omawianego zagadnienia³².

2. Omawiana lektura zasługuje na szczególne uznanie przede wszystkim z uwagi na fakt, iż przyjmując za słuszną trafny pogląd wyrażony na początku tej recenzji, ujmuje patologiczne zjawisko „prania brudnych pieniędzy” w sposób kompleksowy, a nie wyłącznie karno-prawny. Ujęcie takie wymagało od autorów analizy rozlicznych zagadnień nie związanych z prawem karnym. I choć pominięcie zagadnień z zakresu prawa finansowego, handlowego, cywilnego, czy też administracyjnego byłoby w omawianym zakresie zrozumiałe, to jednak sprowadzałoby to wysiłki autorów do wydania kolejnej teoretycznej publikacji. Tymczasem w przypadku „Prania pieniędzy” czytelnik ma do czynienia z rzetelną i trudną pracą, której celem jest rozwiązanie praktycznego, niezwykle doniosłego problemu społecznego (gospodarczego).

Należy także podkreślić, iż powołani Autorzy nie poprzestali tylko na omówieniu wszystkich najważniejszych teoretycznych zagadnień związanych z praniem pieniędzy, lecz także skonfrontowali teorię z praktyką, przeprowadzając samodzielne badania dotyczące funkcjonowania przepisu określającego przestępstwo „prania pieniędzy”. Ten zabieg pozwolił im stwierdzić, iż dotychczasowe wysiłki ze strony państwa nie przynoszą prawie żadnych rezultatów oraz wskazać, gdzie leżą słabe punkty polityki zwalczania „prania pieniędzy”.

Na uwagę zasługuje ponadto fakt, iż, niemal we wszystkich rozważaniach, Autorzy nie skupiali się wyłącznie na modelach teoretycznych, lecz starali się przedstawiać zjawisko „prania pieniędzy” na licznych przykładach określonych działań w oparciu o doświadczenia innych państw. Wymagało to zestawienia i omówienia wielu źródeł obojętnych. Dzięki temu jednak przedstawiono i omówiono „realne” patologiczne zjawisko gospodarcze, a nie wyłącznie teoretyczny problem.

Praktyczny walor recenzowanego opracowania zwiększają, zaproponowane w Podsumowaniu [s. 223 - 232], zwięzłe postulaty konkretnych kompleksowych czynności mających na celu poprawienie skuteczności zwalczania procedury „prania brudnych pieniędzy”. Ich trafność potwierdza fakt, iż zdecydowana większość została uwzględniona w powoływanej już wielokrotnie Ustawie o przeciwdziałaniu [...].

³² Brakuje tylko publikacji Krzysztofa i Włodzimierza Wąsowskich pod tytułem *Pranie brudnych pieniędzy*, wydana przez „Bibliotekę menedżera i bankowca”, która pojawiła się na rynku księgarskim w tym samym czasie co *Pranie pieniędzy*.

3. Pomimo wydania publikacji w roku 2001 oraz oparciu jej treści na stanie prawnym z grudnia 2000 r.³³, rażące jest marginalne potraktowanie przepisów *Ustawy o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł*. Ustawa ta, stanowiąca przecież fundament polskiego ustawodawstwa w zwalczaniu „prania pieniędzy”, została opublikowana w Dzienniku Ustaw z grudnia 2000 r., a wchodzi w życie w roku 2001. Tymczasem, oprócz dosyć oszczędnego opisanie instytucji Generalnego Inspektora Informacji Finansowej [s. 197 - 201] oraz kilku krótkich wzmianek w innych częściach *Prania pieniędzy*, jej Autorzy nie rozpatrują powołanego aktu prawnego w stopniu odpowiednim do jego niewątpliwej rangi. W rezultacie, w publikacji brakuje na przykład omówienia treści niezwykle doniosłych przepisów karnych z powołanej ustawy (art. 35 - 37)³⁴, których wagę sami Autorzy słusznie podkreślają przy omawianiu koncepcji penalizacji „prania pieniędzy” [Por. s. 83]³⁵. Publikacja zawiera za to, niezbyt potrzebny, szczegółowy komentarz do nieobowiązującego już przepisu art. 5 *Ustawy o ochronie obrotu gospodarczego* [...] ³⁶.

ZAKOŃCZENIE

1. Zorganizowana przestępczość, której nieodłącznym i istotnym elementem jest „pranie pieniędzy” jest jedną z największych bolączek każdego państwa, w tym także Polski. Stanowi ona jedno z największych zagrożeń dla sprawnego funkcjonowania sektora finansowo-bankowego naszego państwa³⁷. Dlatego też walka z nią staje się jednym z najważniejszych elementów już nie tylko polityki karnych, lecz polityki państwa (rządu) w ogóle. Należy zatem uznać, iż każdy element, chociażby w formie publikacji, pozwalający uczynić tę politykę bardziej racjonalną, jest faktem doniosłym i pozytywnym dla interesów tak całego społeczeństwa, jak i każdego z nas z osobna.

2. Patologia „prania brudnych pieniędzy”, to zjawisko najpierw o charakterze społeczno-gospodarczym, następnie – prawnym, a na końcu – kryminalnym (karnym). Dlatego też wydaje się, iż omawiane zagadnienie winno być najpierw analizowane w oparciu o badania socjologiczne zjawiska, w tym w szczególności o charakterze kryminologicznym. Wyniki tych badań pozwolą dopiero realnie ocenić zjawisko i zaproponować, w tym zakresie, odpowiednie rozwiązania prawne na gruncie polskim. Badania takie są z natury długotrwałe i kosztowne. W obecnej sytuacji należy zatem opierać się przede wszystkim na doświadczeniach państw obcych (międzynarodowych). Zjawisko „prania pieniędzy” w aspekcie prawnym winno zatem być rozpatrywane w pierwszym rzędzie w świetle międzynarodowych aktów prawnych, następnie – przepisy ustaw polskich, w tym przede wszystkim ustawy o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł³⁸, a na samym końcu – przepisy prawa karnego.

Wskazane powyżej badania oraz analiza mogą być jednak przeprowadzone wyłącznie w ramach współpracy fachowców (teoretyków oraz praktyków) z wielu różnych gałęzi nauk, w tym także nauk prawnych³⁹. Omawiana publikacja, ujmując problem „prania pieniędzy” szeroko, nie tylko w kontekście nauk penalnych, stanowić może dobry początek takiej współpracy.

Robert Zawłocki

³³ Autorzy podają stan prawny swojego opracowania na s. 17, zastrzegając przy tym, iż uwzględniają oni także przepisy (polskie) wchodzące w życie po 1 stycznia 2001 r.

³⁴ Powołane przepisy regulują odpowiedzialność karną osób (pracowników instytucji) odpowiedzialnych za przestrzeganie procedur mających na celu zapobieganiu „praniu pieniędzy”.

³⁵ Należy bowiem uznać, iż instytucje finansowe mogą i będą sprzyjać procederowi „prania pieniędzy”, albowiem związane jest z nim duże zaangażowanie środków finansowych. Obracając nimi instytucje te czerpią przecież duże zyski. Dlatego tak ważne wydają się regulacje prawne, w tym także karno-prawne obligujące wymienione instytucje do podejmowania czynności zwalczających omawiany proceder.

³⁶ Por. s. 149 - 163.

³⁷ Por. Jerzy W. Wójcik, *Pranie pieniędzy. Studium prawnokryminologiczne i kryminalistyczne*, Toruń 1997, s. 22 - 23.

³⁸ Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. (Dz. U. Nr 116, poz. 1216, z dnia 22.12.2000 r.), która w zasadniczej części (art. 1 - 3) już obowiązuje, zaś w pełnej części zacznie obowiązywać w dniu 24 czerwca 2001 r.

³⁹ Jak trafnie wskazuje Jerzy W. Wójcik, rolą nauki jest, w przypadku zjawiska „prania pieniędzy”, kształcenie i doskonalenie kadry, prowadzenie badań naukowych oraz świadczenie usług w zakresie doradztwa i ekspertyz naukowych w: *Pranie pieniędzy* [...], s. 398.